

INHOUD

VOORWOORD	11
INLEIDING Over verwondering, contingentie en denken-als-ordenen	13
HOOFDSTUK 1. Op zoek naar een stabiele werkelijkheid.	
De Oudheid (6de eeuw v.C. – 6de eeuw n.C.)	25
1. Het ontstaan van de wijsbegeerte	25
1.1 Van mythos naar logos	25
1.2 De natuurfilosofen: op zoek naar de ‘oer-stof’	29
1.3 Het relativisme van de sofisten	30
1.4 Socrates	32
1.5 De post-klassieke oudheid (Hellenisme en Keizertijd, 3 ^{de} eeuw v.C. – 5 ^{de} eeuw n.C)	34
2. Zijn en worden	35
2.1 Zijn tegenover worden: Parmenides en Heraclitus	36
2.2 Plato	38
<i>De betekenis van Socrates</i>	38
<i>Meningen en ware kennis</i>	39
<i>Een wereld van ideeën</i>	41
<i>Participatie en de idee van het Goede</i>	42
<i>Echte kennis is a priori</i>	45
2.3 Aristoteles	47
<i>Ervaring, werkelijkheid en kennis</i>	47
<i>Substantie en accidenten</i>	49
<i>Materie en vorm</i>	51
<i>Vier oorzaken</i>	52
<i>Act en potentie</i>	55
<i>Het goddelijke</i>	56
HOOFDSTUK 2. Geloof en weten. De middeleeuwen	
(5de-15de eeuw)	59
1. Inleiding	59

2.	De vroege middeleeuwen. Augustinus	60
3.	De volle middeleeuwen. De herontdekking van Aristoteles	63
4.	Thomas van Aquino	68
	<i>Kennis van de werkelijkheid</i>	69
	<i>Essentie en existentie</i>	70
5.	Het nominalisme van Willem van Ockham	72

HOOFDSTUK 3. De wending naar het subject.

	De moderne tijd (16de-19de eeuw)	75
1.	Inleiding	75
	1.1 Een nieuwe tijd breekt aan	75
	<i>De geboorte van een nieuwe tijd</i>	75
	<i>Renaissance en humanisme</i>	77
	<i>Verlichting</i>	77
	1.2 Een nieuw type van weten	79
	<i>Het succes van de wetenschap</i>	79
	<i>De dragende rol van het subject</i>	81
2.	Het rationalisme: René Descartes	82
	2.1 Op zoek naar een nieuw en zeker uitgangspunt	82
	2.2 De zekerheid van het cogito	84
	2.3 Van het cogito naar de wereld	86
	2.4 Slotbeschouwing: is de zekerheid bereikt?	89
3.	Baruch de Spinoza: God als substantie	91
	3.1 De totaliteit begrijpen: substantie, attribuut en modus	92
	3.2 De mens en de soorten kennis	94
4.	Het empirisme: John Locke en David Hume	96
5.	Het kritische idealisme: Immanuel Kant	100
	5.1 Kants probleem	100
	5.2 De analyse van het kenproces: de zintuiglijkheid	102
	5.3 De analyse van het kenproces: het verstand	104
	5.4 De analyse van het kenproces: de rede	107
6.	G.W.F. Hegel: het Absolute Subject	109
	6.1 De weg naar het Absolute	109
	6.2 Dialectiek als een wijze van denken en als beweging van de werkelijkheid	111
	6.3 De filosofie als systeem van het Absolute	113

HOOFDSTUK 4. Decentrering van het subject.

	De Hedendaagse Tijd	117
A.	<i>Naar een decentrering van het subject</i>	117
1.	Inleiding	117
1.1	Het moderne subjectbegrip en het burgerlijke persoonlijkheidsideaal	117
	<i>De Bildungsidee</i>	120
1.2	De menswetenschappen en hun gevolgen	123
	<i>Differentiatie van het weten</i>	124
	<i>Positivisme</i>	124
	<i>De rol van het subject ondergraven</i>	126
	<i>De meesters van het wantrouwen</i>	127
1.3	De linguistic turn	128
1.4	Filosofieën van de eindigheid en de differentie	130
2.	Individu en existentie	131
2.1	Kritiek op de burgerlijke mensvisie: de vraag naar de menselijke existentie	132
2.1.1	Søren Kierkegaard	132
2.1.2	Friedrich Nietzsche	135
	<i>Tijdsdiagnose en kritiek</i>	135
	<i>Slavenmoraal</i>	139
	<i>Nihilisme</i>	141
2.1.3	Max Weber	144
2.1.4	Voorbij de burgerlijke mensvisie: postmoderne individualisering	148
	<i>Differentiatie als uiteenvallen en emanciperen</i>	148
	<i>Democratisering</i>	150
	<i>Levensstijl en leefwereld</i>	151
	<i>Existentiële gevolgen</i>	153
2.2	De mens als openheid op de wereld: de existentiële fenomenologie	156
2.2.1	Edmund Husserl en de fenomenologie	156
	<i>De ‘crisis van de Europese wetenschappen’</i>	157
	<i>De leefwereld</i>	159
	<i>Filosofie als “strenge Wissenschaft”</i>	160
	<i>Een ‘eerste’ zekerheid</i>	161
	<i>De leefwereld als (re)constructie</i>	164
	<i>Een voorbeeld: de waarneming</i>	165
2.2.2	Martin Heidegger en de menselijke existentie	168
	<i>Existeren</i>	168
	<i>Da-sein als in-der-Welt-sein</i>	169
	<i>Handelen en tuigen</i>	172
	<i>Mit-sein en das Man</i>	174

	<i>De existentialen</i>	175
	<i>Het menselijk bestaan en de tijd</i>	176
	<i>Angst en dood</i>	179
	<i>De zorg</i>	181
	<i>Zijn en tijd</i>	182
	<i>De latere Heidegger en het zijnsgebeuren</i>	184
2.2.3	Jean-Paul Sartre en de menselijke vrijheid	186
2.2.4	Maurice Merleau-Ponty en de lichamelijkeheid	190
3.	Taal en subject	192
3.1	Freuds psychoanalyse en de kritiek op het moderne subjectbegrip	193
	<i>Ontstaan van de psychoanalyse</i>	193
	<i>Psychoanalyse als theorie van het subject</i>	196
	<i>Het Es en de driften</i>	197
	<i>Het Ik en het Boven-Ik</i>	199
	<i>De psychogenese of ontstaansgeschiedenis van het psychisme</i>	201
	<i>Filosofische betekenissen</i>	203
3.2	De ontdekking van de taal	206
3.2.1	Ludwig Wittgenstein	206
	3.2.1.1 <i>Wittgenstein I: de taal als afbeelding van 'wat het geval is'</i>	206
	3.2.1.2 <i>Wittgenstein II: de taal als taalspel</i>	210
3.2.2	Ferdinand de Saussure	213
	3.2.2.1 <i>De taal als tekensysteem</i>	213
	3.2.2.2 <i>In het spoor van Saussure: het structuralisme</i>	215
3.3	Taal en subject I: Jacques Lacan	216
	<i>Hegel</i>	217
	<i>Freud</i>	219
	<i>Structuralisme</i>	220
	<i>Taal en het onbewuste</i>	221
	<i>Lacan over het subject</i>	224
3.4	Taal en subject II: Jacques Derrida	228
	<i>Plato's toverdrank</i>	229
	<i>Deconstructie van hiërarchische opposities</i>	231
	<i>Kritiek op de westerse metafysica</i>	234
	<i>De schriftuur en la différance</i>	237
	<i>Il n'y a pas de hors-texte: de textualiteit van de wereld</i>	239
B.	<i>Een hedendaagse visie op wetenschap en samenleving</i>	242
4.	Kennis en wetenschap	242
4.1	De Wiener Kreis en het debat over waarden en wetenschap	243
	4.1.1 De Wiener Kreis	243
	4.1.2 Max Weber	245
	4.1.3 Max Horkheimer en de kritische theorie	246

INHOUD	9
4.2 Karl Popper en het kritisch rationalisme	246
4.2.1 Karl Popper	246
4.2.2 De hypothetisch-deductieve opvatting van wetenschap	250
4.3 Thomas Kuhn en de wetenschappelijke revoluties	255
4.4 Michel Foucault en de menswetenschappen	258
4.4.1 Een archeologie van de menswetenschappen	259
4.4.2 Een genealogie van de menswetenschappen	262
5. Vrijheid en samenleving	265
5.1 Alexis de Tocqueville	266
<i>De la démocratie en Amérique</i>	268
<i>Het theoretische referentiekader</i>	270
<i>Politiektheoretische bevindingen</i>	273
5.2 Karl Marx	276
<i>Kritiek op de moderne samenleving</i>	278
<i>Arbeid en vervreemding</i>	279
<i>Historisch materialisme en Marx' maatschappelijk alternatief</i>	283
5.3 Isaiah Berlin	286
5.4 Charles Taylor	289
NABESCHOUWING	295
BEKNOPT LEXICON VAN DE FILOSOFIE	305
BIBLIOGRAFISCHE GIDS	313
NAMENREGISTER	324
ZAKENREGISTER	326